

İSLAMİ KENDİNE ÖZGÜLÜK

Şadi Hamid

Türkçesi: Çağla Taşkın

HECE

inceleme

Şadi Hamid: Günümüzün önemli Orta Doğu uzmanlarından Şadi Hamid, lisans ve yüksek lisans eğitimini Georgetown Üniversitesi'nde tamamlamasının ardından Oxford Üniversitesi'nden doktorasını aldı. Doktora tezi Mısır, Ürdün ve Fas'taki İslamcı siyasal davranış üzerineydi. Hamid, ilerleyen yıllarda bu çalışma alanını genişleterek İslam temelli din, kimlik ve ideoloji araştırmalarının yanı sıra Orta Doğu'da demokratikleşme süreci, Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasal İslam politikası gibi alanlarda rüşünü ispatladı. Daha önce Brookings Enstitüsü Doha Merkezi Direktörlüğü, Amerikan Dışişleri Bakanlığı'nda uzmanlık gibi önemli görevlerde bulunan Şadi Hamid, şu anda Brookings Enstitüsü'nün Orta Doğu Politikaları Merkezi'nde Amerika'nın İslam dünyasıyla ilişkileri üzerine çalışıyor.

Çağla Taşkın: 1988 yılında Ankara'da doğdu. TED Ankara Koleji'ni bitirdikten sonra Hacettepe Üniversitesi'nde Sosyoloji okudu. Yüksek lisans eğitimini Viyana Üniversitesi'nde Bilim ve Toplum Çalışmaları Bölümü'nde tamamladı. Editörlük ve çevirmenlik yapıyor; tarih, kültür, siyaset ve ekonomi alanlarında çeviri eserleri bulunuyor.

İSLAMİ KENDİNE ÖZGÜLÜK

İslam Üzerindeki Mücadele Dünyayı Nasıl
Yeniden Şekillendirir?

Şadi Hamid

İngilizceden Çeviren
Çağla Taşkın

HECE YAYINLARI

Hece Yayınları: 507

İnceleme

Orijinal adı:

Islamic Exceptionalism How the struggle over Islam is reshaping the world

Bu kitabın telif hakları Kalem Ajans aracılığıyla Macmillan Publishing Group'dan alınmıştır.

Copyright© 2016, by Shadi Hamid

©Hece Yayınları

Birinci Basım

Eylül 2018

Kapak Tasarımı

www.sarakusta.com.tr

Teknik Hazırlık

www.hece.com.tr

ISBN: 978-605-6864-58-2

Baskı

www.dumat.com.tr

HECE Basın Yayın Reklamcılık San. Tic. Ltd. Şti.

Konur Sokak No: 39/1-2 Kızılay-Çankaya/Ankara

Yazışma: P.K. 79 Yenişehir/Ankara

T: (0 312) 419 69 13 F: (0 312) 419 69 14

e-posta: hece@hece.com.tr

Sertifika No: 17672

İÇİNDEKİLER

1. KATLIAMDAN ZEVK ALMAK / 11	
Din Önemlidir / 19	
Temel Bölünmeler / 25	
İslamcıların İslamcı Olmalarının Bir Nedeni Var / 29	
Liberalizm Orta Doğu'da Yine de Hâkim Olabilir mi? / 32	
Din ve Devlet İnşası / 39	
Bir Arap Sorunu Var mı? / 42	
Çıkış Yolu mu? / 46	
2. İSLAM KENDİNE ÖZGÜ MÜ? / 51	
Allah'ın Kelamı ve Allah'ın Hitabı / 62	
Dinler ve Kaynakları / 65	
İslam En "Modern" Din mi? / 67	
Bir Reform ve Onun Memnuniyetsizleri / 69	
3. İSLAM'IN REFORMU / 83	
Birine Göre Reformcu Olan Başkasına Göre Kökten Dincidir / 87	
Müslüman Kardeşler'in Mesajı / 94	
İslamcılık Ne Kadar "Modern"? / 98	
Uzun Oyun / 105	
Birlik İllüzyonu / 111	
4. MÜSLÜMAN KARDEŞLER / 117	
Reformdan Devrime / 117	
Bir Deneyin Sonu / 121	
Reform mu Devrim mi? / 126	
Tesadüfi Liderler / 135	
Bir Şiddet Meselesi / 141	
Hapisteki Bir Genç Adamın Portresi / 145	
Beklenmedik Bir İdeolog / 150	
İnanıcı Kaybetmek / 154	
Devletin Ötesinde Bir Devlet / 156	

5. TÜRK MODELİ / 167

İslamcılar Güçleniyor / 167

Bir Devlet Sorunu / 173

Devleti Sevmeyi Öğrenmek / 175

İslamcılığa Karşı Otoriter Rejim / 183

Gücün Amacı / 185

İntikam Arzusu / 193

6. TUNUS / 197

İslamcılıklarından Taviz Veren İslamcılar / 197

İslamcıların Büyük Umudu / 199

“Merkeze Düzenlediğimiz Büyük Gezi” / 205

Ennahda ve İslamcı Kendine Özgülük Sorunu / 211

7. DEAŞ / 221

Başarısız Olduktan Sonrası / 221

Demokrasinin Bedelleri / 227

Deaş “Modeli” / 236

Deaş Nasıl Yönetiyor? / 246

8. İSLAM, LİBERALİZM VE DEVLET / 261

Bir Çıkış Yolu mu? / 261

Temel Ayrımların Devamlılığı / 267

İslamcılık, Liberalizm ve Devlet / 271

Liberal Veto ve Kısıtlılıkları / 284

NOTLAR / 293

TEŞEKKÜR

İdrakine vardığımdan daha uzun süredir bu kitapla yaşıyorum. Bu kitap, bir bakıma son derece kişisel bir kitap. Bu sayfalarda belgelenmek için elimden gelenin en iyisini yaptığım olaylar beni değiştirdi.

Duygulandım. Üzüldüm. Umut doldum. Bazen gazeteyi (veya Twitter akışımı) okuduğumda ortadan kaybolmak, her şeyden uzaklaşmak istedim. İnsan doğası hakkında artık daha karamsar bir bakış açım olduğuna dair arkadaşlarımla şakalaştım. Yalnız söylediklerim muhtemelen şaka değildi. Orta Doğu sizi bir şekilde değiştiriyor.

Benim çalışmamı bu kadar heyecan verici ve kafa karıştırıcı kılan şeyin bir parçası da bu. Bir araştırmacının deneyimleyebileceği en heyecan verici şeylerden biri nerede sonlanacağını bilmeden bir projeye başlamak ve bu süreçte değişmektir. Bu anlamda bu kitabı yazmak bazı şeyleri -ister İslam ister İslam hukuku, ister demokrasi ister “devlet” olsun- yeni biçimlerde görme olasılığını soğurup içine alma, öğrenme ve bu olasılığa kendimi açma deneyimi açısından muazzamdı. Orta Doğu’ya yurt diyenlerin çoğu, varsayımlarını “gözden geçiriyor”, o hâlde karmaşık bir bölgeyi anlamlandırmaya çalışan dışarıdaki araştırmacılar olarak bizim de kendi varsayımlarımızı sorgulamamız son derece doğal ve Tanrı biliyor ya, bizde de birkaç varsayım yok değil.

Bunu, şu anda, kitap yayımlanmadan henüz birkaç ay önce yazıyor olmak hem acı hem tatlı. Çalışmayı sonlandırmaktan neredeyse korkuyorum. Aynı zamanda derin bir minnet duyuyorum. İlk bakışta ne kadar provokatif ve külfetli gözükse de çok fazla insan bu projeye inandı. Brookings Enstitüsü okumam, araştırma yapmam, kendimi sorgulamam ve bu kitaptaki amacımın gerçekten ne olduğunu düşünmem için ideal ortamı temin etti. Daha önce hiçbir zaman Brookings

kadar düşüncelere değer veren ve bizim düşünceleri yönlendirmemizden ziyade düşüncelerin bizi yönlendirmesine müsaade eden bir enstitünün parçası olmamıştım. Meslektaşlarımın daimî destek ve teşviklerini görme şansına eriştim. Uzun süre ortadan kaybolmayı (veya Orta Doğu'da seyahat etmeyi) gerektiren, ciddi, derinlemesine araştırmalar için gerekli destekleyici ortamı temin ettikleri için Martin Indyk, Bruce Jones ve Tamara Wittes'e pek çok teşekkür borçluyum.

Michael O'Hanlon, Andrew Exum, Will McCants, Chris Meserole, Jennifer Williams ve Ken Pollack taslak metnin tamamını gözden geçirdiler ve son derece faydalı öneriler sunup beni düşüncelerimi daha da incelikli hâle getirmeye cömertçe teşvik ettiler. Ken'e özgü olan bilgelik ve onun, düşünceli ve keskin yorumları sayesinde baştan düşünülen ve baştan yazılan kısımlar oldu. Sürecin her aşamasında beni sıkıştırdığı ve daha iyisine zorladığı -ama en çok bana inandığı- için Ken'e teşekkür ederim.

Ayrıca, kısa süre içinde Deaş yönetimi üzerine önde gelen uzmanlardan biri hâline gelen Mara Revkin; giderek yükselen, genç Hristiyan teolog Joshua Ralston; Princeton'daki büyük tarihçi Michael Cook ve arkadaşım ve meslektaşım Will McCants'in üzerimde büyük etkileri oldu. Onlar sonunda bu kitabın ne kadar önemli bir parçası hâline geldiklerinin farkına varmasalar da ben onlara ne kadar teşekkür etsem azdır. Norm Eisen'a da minnettarım; taslaktan bölümler okuyup gözden geçirdi, inananlar ve çeşitli inanç gelenekleri üzerinde dinin gücünü ve dini sorgulamaya hazır, hevesli ve ihtiyatlı bir takım arkadaşı oldu. Natan Sachs ikinci bölümü okuma nezaketini gösterdi ve hem Yahudilerin dinî uygulamalarında hem de modern İsrail siyasetinde "köktencilik" -veya köktencilik noksanlığı- soruları peşi sıra bana kılavuzluk etti. Projenin çeşitli aşamalarında nazik yorum ve önerilerini sunan meslektaşlarım Suzanne Maloney, Natan Sachs, Khaled Elgindy, Kemal Kirişçi, Dan Byman ve Rob Keane'e de teşekkür ederim.

Umarım araştırma asistanlarım benden bıkmamıştır çünkü gerçekten çok şeye katlandılar. Keşke onlara bir kez değil, birçok kez teşekkür edecek kadar yerim olsaydı. Bu kitabı yazma düşüncesi, 2013

yazı gibi erken bir tarihte, kitabı yazmaya başlamadan çok önce aklımdaydı. Hâlen Brookings Doha Merkezi'nde bulunduğum sıralar ilk kitap teklifimi geliştirmeme yardımcı olan Andrew Leber ve Meredith Wheeler'e teşekkür ediyorum. Heyecanları, beni projeye devam etmeye teşvik etti. Burada, Washington D.C.'de Sarah Collins, yığınlarca kitabın izini sürüp kısa sürede ortaklaşmacı demokrasi ve güç paylaşımı düzenlemeleri üzerine bir uzman hâline gelerek kitabın ilk bölümü ve sonuç kısmına muazzam bir katkıda bulundu. Bu esnada Kristine Anderson, ilk birkaç bölümün ilk taslaklarını okumak için durmak bilmeden çalıştı. İslamcı hareketlerin inceliklerine iyice vâkıf oldu ve belki de daha önemlisi, hatalı olduğumu düşündüğünde bunu bana söyledi. Metnin ilk taslağını teslim etmeden önceki o birkaç korkutucu ay boyunca Elizabeth Parker-Magyar ilave araştırma yardımı sundu. Onunla çalışma fırsatı bulduğum için mutluyum. Sloane Speakman taslak metnin tamamını birkaç defa okudu ve gözden geçirdi (*Tam olarak kaç defa olduğunu bilmek istiyorum muym, emin değilim*). Asıl son teslim tarihinden birkaç gün önce ona kendisi olmadan bunu başaramayacağımı söylediğimi hatırlıyorum. Ve başaramazdım da. Son olarak metne son bir kez baktığı için ve teslim etmeden önce her şeyi düzene koymama yardımcı olduğu için Raşid Dar'a teşekkür ederim.

Mısır, Tunus ve Türkiye'de bana zaman ve özen konusunda cömert davranan o kadar fazla insan var ki burada hepsinin ismini saymam mümkün değil. Onlar olmasaydı muhtemelen yolumu kaybederdim. Mustafa Akyol, Abderrahman Ayyaş, Sayida Yunissi, Kadir Üstün, Joost Lagendijk, Mehmet Bayraktar, Sarah Feuer, Cihed Mabrouk ve Monica Marks'a ayrı ayrı teşekkür borçluyum. Michael Willis, Laurence Whitehead, Michael McFaul, Stephen McInerney, Avi Spiegel, Steven Brooke, Stephane Lacroix, Courtney Freer, Charles Lister, Jacob Olidort, Peter Mandaville, Andrew March, Emad Şahin, John Voll, Muhammed Okda, Khalil al-Anani, Omar Aşur, Seth Anziska, Marc Grinberg, Thomas Carothers ve Eugene Rogan dâhil olmak üzere araştırmalarımı ve yazdıklarımı farklı şekillerde etkileyen arkadaşlara, akademisyenlere ve öğretmenlere teşekkür etmek isterim.

Ve şimdi... Kelimeler bu kısma asla yetmez ama ben yine de deneyeceğim. Başka bir kitap üzerinde çalıştığımı öğrenince anne ve babamın biraz kafası karıştı. Onlar benim biraz ara vermemi tercih ederdi çünkü ne de olsa yazmak stresli olabiliyordu. Sanırım bunu söylemek biraz klişe ama ailenizin desteğini almak gerçekten de işleri değiştiriyor. Bir doktor veya mühendis olmayacağımın ve hayatımı o kadar şey içinden İslamcı hareketleri araştırmaya adayacağımın anlaşıldığı ilk andan itibaren bana inandılar. Onları yürekten seviyor ve sonuç olarak kitabı beğeneceklerini umuyorum. Ağabeyim Şerif benim en büyük destekçilerimden oldu; hele ki artık birbirimize daha yakın oturduğumuzdan bu durum iyice pekişti. Anlaşılan kendisi yazdığım her şeyi okuyor ve muhtemelen dünyadaki başka herkes-ten daha fazla konuşmama katılmıştır. Daha da önemlisi her zaman yanımda ve biliyorum ki konu Orta Doğu olsun olmasın, istediğim zaman onu arayıp herhangi bir konuya dair düşüncelerini sorabilirim.

7. Bölüm'deki bazı kısımlarda editörlüğünü Nicholas Burns ve Jonathan Price'in yaptığı *Blind Spot: America's Response to Radicalism in the Middle East/ Kör Nokta: Amerika'nın Orta Doğu'daki Radikalizme Tepkisi*'nde "Radicalization after the Arab Spring: Lessons from Tunisia and Egypt/Arap Baharından Sonra Radikalleşme: Tunus ve Mısır'dan Dersler" başlığıyla yayımlanan kaynaklardan yararlanılıyor. Düşüncelerimin ilk hâlini Aspen Strateji Grubu'nda sunma fırsatı verdikleri için kitabın editörlerine ve Brent Scowcroft ile Joseph Nye'a teşekkür ederim.

En baştan bu yana rehberlik ve danışmanlık konusunda benim için mümbit bir kaynak olan muhteşem temsilcim Bridget Matzie olmadan bu kitap asla olamazdı. St. Martin's Yayınları'ndaki editörüm George Witte, yolun her aşamasında son derece sabırlı bir destekçimdi. Bu projeye inandığı için teşekkür ederim. Kitabın üretim sürecinde yardımlarını sakınmayan Sara Thwaite ve St. Martin's Yayınları'ndaki ekibin geri kalanına da teşekkür ederim. Onlar ve daha pek çok isim bu süreci ummadığım biçimde sancısız hallettiler.

1. KATLIAMDAN ZEVK ALMAK

Bir şeyler yolunda değildi ama ne? 11 Şubat 2011 günü Tahrir Meydanı'ndaydım. Etrafımda, Kahire şehir merkezini dolduran yüz binlerce Mısırlı vardı. Bu gece, devrimin on sekizinci gecesinde kalabalık, Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek'in neredeyse otuz yıllık otokratik idaresinin ardından görevden çekildiği haberiyle çalkalanıyordu. Fısıltılar, kulakları sağır eden tezahüratlara dönüştü. Bu -artık *bu* her ne idiyse- onların beklediği şeydi. Devrimin genç aktivistlerinden Abderrahman Ayyaş adında Müslüman Kardeşler mensubu bir blogger bana kısa bir mesaj gönderdi: "Başardık." Fakat coşku kısa sürdü; aradaki dört yıl içinde bir askerî darbe, ardı ardına toplu katliamlar ve diktatörlüğün dönüşü yaşandı. Abderrahman bugün birçok isim gibi sürgünde zamanın geçmesini bekliyor, bir daha asla geri gelmeyebilecek bir Mısır'ın özlemini çekiyor.

Yeni "Arap Baharı" ifadesi hakikaten bir şeylere ilişkinse bu, topluca siyasete olan inancın kaybıydı. 2011 yılında isyanlar başlamadan önce Mısırlıların bazı komşularının aksine kendi ülkelerinde siyasal şiddet tarihinin kabarık olmayışıyla nasıl gururlandıklarını hatırlıyorum. Ülkenin demokratik olarak seçilen ilk cumhurbaşkanını görevinden eden 3 Temmuz 2013 askerî darbesi, bunu dönüşü olmayan şekilde değiştirecekti. En yüksek nüfuslu Arap ülkesi olan ve uzun süredir bölgenin önderi olma niteliğini taşıyan Mısır, demokratik sürecini -her ne kadar kusurlu olursa olsun- kendi isteğiyle sonlandırmıştı. Fakat askerî darbe ayrıdır, katliam ayrı.

Müslüman Kardeşler'in kıdemli bir ismi olan Cumhur-

başkanı Muhammed Mursi'nin görevinden indirilişini izleyen haftalarda on binlerce destekçisi Kahire'deki El Adeviye Camii'nde devasa bir oturma eyleminde bir araya geldi. Mısır ordusu güç kullanmaya hazır olduğunu duyurdu. Ülke büyük gerilim içindeydi. Ordunun ne zaman harekete geçeceğini kimse bilmiyordu. Neredeyse her gün, bazen saat başı yanlış alarmlar veriliyordu.

Bir katliamı beklemek tuhaf şey. Amerikalı ve Avrupalı diplomatlar, Mısırlıları geri çekilmeye ikna etmek için son bir çaba gösterirken ben de Rabia'da Kardeşlik aktivistleri ve liderleriyle bir araya geliyordum. Bu liderlerden biri, o Kardeşlik'in siyasi kolu olan Özgürlük ve Adalet Partisi'nin o zamanki başkan yardımcısı Essam el Erian'dı. On yılı aşkın süreye yayılan buluşmalarımızın sonucunda, Ağustos'un ilk günlerinde bir araya geldiğimizde boyun eğmeyi reddediyordu. Vurgu yapmak için Arapçasını İngilizceyle çeşnilendirerek Kardeşler mensuplarının nihai fedakârlık için hazır olduklarında ısrar ediyordu. Devrimden sonra Mısır'a dönmek için İngiltere'deki başarılı işletme kariyerini geride bırakan bir diğer Kardeşlik yetkilisi Gehad el Haddad ise az önce güvenlik güçleri tarafından vurulan bir arkadaşının hikâyesini anlatmıştı. Genç adam son anlarında güçlükle konuşuyormuş ama İslam'da en büyük inanç beyanı olan *Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed O'nun Rasulüdür*'ü söylemeyi başarmış. Adam, etrafına toplananlara "Kanım boşa akmış olmasın" demiş. Etrafındakiler de ölmeye hazırdı ve çoğu öldü de. Mısırlı güvenlik güçleri tehditlerini boşa çıkarmayınca birkaç gün sonra, 4 Ağustos 2013'te, sekiz yüzden fazla Mısırlı hayatını kaybetti. Piyade erleri, buldozerler ve zırhlı personel araçları şafak söktüğünde göz yaşartıcı gazlarla, saçmalarla ve atış mühimmatıyla harekete geçip, İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün "[Mısır'ın] modern tarih[in]deki en kötü toplu katliam"¹ olarak tanımladığı olayda topluluğu zorla temizledi.

Üç yıldan kısa bir süre önce Mısır, dünyaya neyin mümkün olduğunu göstermişti. Arap isyanlarının doğum yeri Tunus, stratejik ve coğrafi bakımdan ücra olan, on milyonluk bir ülkeydi. Diğer çoğu Arap ülkesine kıyasla daha yüksek ekonomik büyüme ve eğitim seviyelerine sahipti. İsyandar orada başlamış ve bitmiş olsaydı, barışçıl protesto ve rejim değişikliği olasılığı rahatlıkla savuşturulabilirdi. Mısır, Tunus'un bölgenin istisnası olduğu şeklindeki anlatıyı bozarak hesapları değiştirdi. Mübarek'in düşüşüyle teşvik bulan toplu protestolar kısa süre içinde iki başka ülkeye, olası siyasi çalkantı adayları olarak görülmeyen Suriye ve Libya'ya sıçradı. 14 Ağustos 2013 günü Mısır, bir kez daha kılavuzluk görevi üstleniyordu ama birbirlerine düşman olan Mısırlılar, bize, bu kez çok daha karanlık ama bir o kadar gerçek bir şey gösterdiler.

Irak-Suriye İslam Devleti'nin veya kısa süre sonra *İslam Devleti* olarak yeniden adlandırılacak *Deaş*'ın adını bilen Amerikalıların sayısı bir zamanlar çok azdı. Bu durum 2014 yazında, ilk olarak Irak'ın ikinci büyük şehri Musul -gücü otuz bin civarında olan bir Irak kuvveti- yaklaşık bin savaşçı tarafından ele geçirildiğinde değişti. Amerikalı gazetecilerin başlarının kesilmesi şeklindeki korkunç olaylar ve Kasım 2015'te Paris'te 130 sivilin öldürülmesi -Fransa'da II. Dünya Savaşı'ndan beri yaşanan bu türden en kötü saldırı- İslam Devleti'nin dikkat çeken vahşilik eylemleriyle nam salmasının temellerini attı. Sünni aşırılıkçı grup adeta bir gecede dehşet verici yeni bir düşman olarak ortaya çıkmıştı.

İslam Devleti'ni şer ilan etmek kolaydı zira öyleydi. Ölüm karşısındaki kayıtsızlık ve öldürme hevesi, grubun eylemlerinin birçoğuna nüfuz etmişti. Fakat Arap Baharı sonrası dönemi (post-Arab Spring), bu kadar rahatsız edici kılan daha banal bir kötülüğün her yerde olmasıydı: Aslında iyi olan insanların birbirlerine düşman kesilmesi; kan dökmeyi yalnızca çatışmanın kaçınılmaz bedeli olarak görmeyip bunu benimsemeleri ve

hatta bundan zevk almaları şeklindeki kötülük.

Bu, bir bölgenin deliliğe düşmesinin hikâyesi. Bunu açıklamaz olarak görme, Araplar ve Müslümanlar savaşıp birbirlerini öldürürken başımızı çevirme eğiliminde olabiliyoruz. Fakat olanların bir kısmı açıklanabilir veya en azından denemek zorundayız. İdrakin ötesinde gibi gözükeni anlama dürtüsü, özellikle de şu an hayati bir dürtü. Gazeteci Philip Gourevitch bunu etkileyici bir şekilde “Gerçeğin aslında ne olduğunu hayal etmenin kendine özgü gerekliliği” diye ifade etmişti.²

Altı yılı aşkın bir süre boyunca Orta Doğu’da yaşamak, seyahat etmek ve okumayı da içine alan on seneden uzun bir sürelik araştırma üzerinde temellenen bu kitap, yalnızca üzücü ve dehşet verici olayları değil, aynı zamanda düşüncelerin gücü ile bunların Orta Doğu’da düzenin temellerini sarsan varoluşsal çatışmalardaki rolünü anlamlandırma çabası.

Bu kitap boyunca yinelenen bir dizi konuya ve elimden gelen en iyi biçimde cebelleştığım sorulara geri döneceğim. Örneğin, Orta Doğu’daki savaşları, İslam Devleti’nin yükselişini ve Hz. Muhammed’in karikatürleri gibi görünüşte küçük bir meselenin neden olduğu kültürel ayrımları anlamaya çalışırken İslam gerçekten ne kadar önem taşıyor? Mesele “din” mi yoksa “siyaset” mi? Ve bunlar inananların zihinlerinde ve kalplerinde zaten bu kadar birleşik hâle gelmişken bunları birbirinden ayırabilir miyiz?

Bugünün çetin görünen çatışmalarını anlamak için en az 1924 yılına, son halifeliğin resmî olarak kaldırıldığı yıla gitmemiz gerekir. İslam hukuku ve geleneğiyle yönetilen siyasi oluşuma yani halifeliğe hayat veren, “Müslüman topluluğunun ruhani birliğinin, siyasi olarak kendini ifade etmesinin gerekli olduğu”³ düşüncesiydi. Meşru bir siyasi düzen tesis etme mücadelesi hilafetin dağılmasından itibaren farklı yoğunluk seviyelerinde süregeldi. Mücadelenin merkezinde, din ve onun siyasetteki rolü meselesi var. Bu anlamda, Arap Baharı kar-

maşası ve ardından gelen dönem, vatandaş olmanın ve devlet olmanın ne anlama geldiğine dair en temel meselelerin çözülmemesinin en güncel yinelemesidir.

1924, çok eski bir tarih gibi görülebilir ama ben daha da geriye, 7. yüzyılda İslam'ın kuruluşuna gitmek durumundayım. Bu kitabın ilk yarısının özünü, birbiriyle alakalı iki sav oluşturuyor. İlki, İslam'ın esasen siyasetle ilişkisinde kendine özgü olduğu. İslam *farklı*. Orta Doğu'nun geleceği için dolayısıyla hepimizin yaşadığı dünya açısından bu farklılığın çok derin manaları var. Bu iddianın, bilhassa Birleşik Devletler ve Avrupa'daki yükselen Müslüman karşıtlığı bağlamında tartışmalı ve hatta rahatsız edici olduğunu kabul ediyorum. Fakat "İslami Kendine Özgünlük" ne iyi bir şey ne de kötü. O, her ne ise -kendi umut ve tercihlerimize ters düşse bile- onu anlamak ve ona saygı duymak zorundayız.

İkinci olarak; İslam ve siyaset arasında ayrı bir ilişki olduğundan, Batı modelinin -yani dinin kademeli olarak mahrem bir alana itildiği Protestan Reformunu takip eden bir aydınlanmanın- yeniden canlandırılması olasılık dışıdır. Tamamen farklı bir temele ve evrime sahip, bambaşka bir din olan İslam'ın, Hristiyanlığa benzer bir rota izlemesi gerektiği, kendi içinde tuhaf bir varsayımdır. Hepimiz aynı değiliz, ama daha da önemlisi, neden öyle olalım ki?

Müslümanlar ve bilhassa İslamcılar, kutsal metni Avrupalı akranlarına kıyasla daha "ciddi"ye alıyorsa bu durum, günlük siyasette kendini nasıl gösteriyor? Gözlemciler, Orta Doğu'daki çatışmanın temel nedenleri üzerine konuşurken genellikle bir idare veya meşruiyet krizinden ya da her ikisinden bahseder. Fakat nedenler zincirinde aşağı doğru ilerleyecek olursak şu soru cevapsız kalmayı sürdürür: Orta Doğu tam olarak *neden* meşru düzen eksikliğinden muzdarip? Ben, bu meşruiyet bozgununun, *İslam'ın devlet kurumuyla olan ilişkisi* hususunda insanların hesap görme yetersizliğiyle ilişkili olduğunu savunuyorum.